

Täysistunto

Tiistai 21.6.2022 klo 18.35—20.28

6. Hallituksen esitys eduskunnalle Schengenin tietojärjestelmän käyttöä koskevia asetuksia täydentäväksi lainsäädännöksi

Hallituksen esitys HE 35/2021 vp

Valiokunnan mietintö HaVM 14/2022 vp

Ensimmäinen käsittely

Puhemies Matti Vanhanen: Ensimmäiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 6. asia. Käsittelyn pohjana on hallintovaliokunnan mietintö HaVM 14/2022 vp. Nyt päätetään lakiehdotusten sisällöstä. — Keskustelu, edustaja Zyskowicz.

Keskustelu

20.03 **Ben Zyskowicz kok:** Arvoisa herra puhemies! Olen usein arvostellut eduskunnan perustuslakivaliokunnan ylikireitä tulkintoja meidän perustuslaistamme tai kansainvälisistä sopimuksista. Ymmärrän hyvin, että nämä perustuslakitulkinnot eivät ole yhtä kiinnostavia asioita politiikan agendalla kuin monet muut, mutta toivoisin kuitenkin, että näistäkin kysymyksistä jaksettaisiin kiinnostua ja että näitä asioita harrastaisivat muutkin kuin pieni perustuslakikysymyksiin erikoistuneiden asiantuntijoiden joukko.

Nyt meillä, herra puhemies, on esillä hallintovaliokunnan mietintö Schengenin tietojärjestelmän käyttöä koskevia asetuksia täydentäväksi lainsäädännöksi, jossa valiokunnan mietinnön liitteenä on kaksikin perustuslakivaliokunnan tästä asiasta antamaa lausuntoa, jotka merkitsevät niin ylikireätä tulkintaa tietosuojasta ja yksityisyyden suojasta, ettei tässä oikein tiedä, itkeäkö vaiko nauraa. Pakko kysyä: milloin tämä hulluus loppuu? Siis milloin loppuu se, että Suomessa — toisin kuin muissa oikeuskulttuuriltaan Suomeen rinnastettavissa maissa, joita koskevat samat kansainväliset sopimukset ja joiden perustuslaeissa suojataan samoja oikeushyviä kuin Suomessa — tulkitaan näitä sopimuksia ja näitä perustuslakipykälä selvästi kireämmin kuin muissa oikeuskulttuuriimme rinnastettavissa maissa?

Nämä perustuslakivaliokunnan tässä yhteydessä esittämät tulkinnot ovat niin uskomattomia — jos ei olisi kyse vakavasta asiasta, voisi sanoa, että niin naurettavia — että tässä puheenvuorossani tulen siteeraamaan eräitä kohtia suoraan hallintovaliokunnan yksimielisestä mietinnöstä. Toinen syy näihin lainauksiin on luonnollisesti se, että tässä on kyse niin monimutkaisesta asiasta, että on turvallisempaa turvautua suoriin lainauksiin valiokunnan mietinnöstä kuin pyrkiä avaamaan kaikkia näitä nyt puheeksi otettavia asioita omin sanoin.

Mistä tässä on kyse? Lyhyesti sanottuna kyse on siitä, että EU:ssa on valmisteilla asetus, joka koskee koko Schengenin tietojärjestelmää ja jossa tavoitteena on se, että kun annetaan näitä SIS-kuulutuksia, niin niihin voidaan sisällyttää myös biometrisiä tunnisteita, eli käytännössä ymmärtääkseni sormenjälkiä, jotta paremmin voidaan esimerkiksi rikolli-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 78/2022 vp

sia saada kiinni, rikoksia estää ja rikollisia saada rangaistusvastuun piiriin ja asianmukaisen seuraamusten piiriin. Siis tästä on kyse tässä asiassa, noin hyvin simppelisti sanottuna.

Siteeraanpa nyt suoraan valiokunnan mietinnön sivulta 11 samaa asiaa: ”Samalla valiokunta kuitenkin toteaa, että uusien SIS-asetusten tavoitteena on tehostaa terrorismin ja vakavan rikollisuuden torjuntaa, varmistaa turvallisuuden korkea taso kaikkialla EU:ssa sekä edistää muuttoliikkeen hallintaa.” Tästä on siis kyse, kun nyt säädetään näistä SIS-kuulutuksista asetuksella, ja tällä asetuksella, siis EU:n asetuksella, pyritään edistämään näitä nyt puheena olleita tavoitteita. Vielä erikseen tähän sitaatin perään valiokunta toteaa kannattavansa näitä tavoitteita — hyvä.

Nyt kuitenkin ongelma on se, että Suomessa, Suomen perustuslakivaliokunnassa ja perustuslakivaliokunnan aikaisempien lausuntojen pohjalta Suomen hallituksessa, tulkitaan näitä sormenjälkitietoja ja niiden käyttömahdollisuutta laajemmin — mikäköhän olisi oikea sana? — siis tulkitaan näitten käyttömahdollisuutta kireämmin kuin muissa Schengenmaissa. Siis rajoitetaan näiden sormenjälkitietojen käyttämistä laajemmin kuin muissa maissa eli tulkitaan tiukemmin. Meniköhän tämä nyt ymmärrettävästi sanotuksi? [Puhe-mies: Kyllä!] — Ja osoituksena tästä siteeraan kohta valiokunnan yksimielistä mietintöä.

Oleellinen sana on ”saatavilla” olevat. Siis sellaisia sormenjälkiä saa käyttää, jotka ovat saatavilla. Ja mitä tämän asetuksen tekijät — EU-komissio, EU — tästä saatavilla olemisesta tulkitsevat: ”Valiokunnan käytettävissä olevan tiedon mukaan komissio ei ole ottanut virallisesti kantaa Suomen tulkintaan uusien SIS-asetusten osalta.” Siis Suomi tietysti tulkitsee hyvin ahtaasti: saatavilla ei ole näitä, eikä näitä, eikä näitä, koska meidän lainsäädäntö kieltää niitten käyttämistä tiettyihin tarkoituksiin. Siis ne ovat fyysisesti saatavilla, mutta meidän lakiemme valossa, siten kuin perustuslaki niitä tulkitsee, ne eivät ole saatavilla. ”Saadun selvityksen mukaan komission tulkintaa ”saatavilla” olevista tiedoista on kuitenkin käsitelty SIS-poliisiyhteistyöasetuksen 76 artiklassa ja SIS-rajatarkastusasetuksen 62 artiklassa tarkoitettujen komiteoiden yhteisessä kokouksessa joulukuussa 21. Komission kokouksessa ilmaiseman kannan mukaan kansallisen lainsäädännön ei tulisi rajoittaa” — siis kansallisen lainsäädännön ei tulisi rajoittaa — ”saatavilla olevien sormenjälkitietojen luovuttamista SIS-järjestelmään. Valiokunnan saamassa komission aineistossa todetaan, että johdanto-osan kappaleista käy ilmi, että lainsäätäjän tarkoituksena oli varmistaa, että sormenjälkitiedot tallennetaan SIS-kuulutuksiin mahdollisimman laajasti.” Tämä on siis valiokunnan mietinnön yksimielistä tekstiä.

Ja kun tässä puhutaan ”lainsäätäjistä”, niin ei tarkoiteta siis Suomen lainsäätäjää, eduskuntaa ja hallitustamme, vaan tarkoitetaan EU-tason lainsäätäjää. Nämä EU-asetuksethan ovat suomalaista ja muiden jäsenmaiden lainsäätäjää sitovia, mutta kun tässä on tämä ”saatavilla”-sana, niin sitten voidaan eri jäsenmaissa eri tavoin tulkita, mitkä sormenjälkitiedot ovat saatavilla, ja Suomessa tietysti kansallisella lainsäädännöllä rajoitetaan näiden sormenjälkien käyttämistä, siis näissä kuulutuksissa, joiden kuulutusten tarkoitus siis on vahvistaa turvallisuutta Schengen-alueella, saada rikollisia kiinni, estää haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kuljettaminen vastoin heidän tahtoaan muihin maihin ja niin edelleen. Eli tässä lainaamassani kohdassa käy ilmi, että unionissa — ainakin komissiossa, ainakin tässä komiteoiden yhteisessä kokouksessa joulukuussa 21 — lähdettiin siitä, että näiden sormenjälkien tulisi olla mahdollisimman laajasti käytettävissä, ja jokainenhan ymmärtää tämän ihan arkijärjellä, koska jos laitetaan vain nimi ja syntymäaika, niin on hirveän paljon vaikeampi tunnistaa, onko kyse oikeasta henkilöstä verrattuna siihen, että laitetaan sormenjäljet.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 78/2022 vp

No, kun tässä nyt kerrottiin, mitä EU tarkoitti, niin sitten kysymys kuuluu, että kun Suomi estää näiden käyttämistä, hyvin laajasti estää eli tulkitsee kireästi, niin estävätkö muut Schengen-maat? Ja tähän vastataan valiokunnan mietinnön sivulla 11: ”Sisäministeriö on valiokunnan pyynnöstä selvittänyt vielä kyselyin, estääkö jossakin muussa EU-jäsenvaltiossa kuin Suomessa kansallinen lainsäädäntö maahanmuuttohallinnon kansallisiin tietokantoihin tallennettujen biometrinen tietojen käyttämisen SIS-asetusten mukaisissa maahantulokieltokuulutuksissa ja palauttamiskuulutuksissa.” Eli tässä on kyse tietyistä SIS-kuulutuksista, jotka liittyvät ulkomaalaisvalvontaan, eli siitä, kun joku on saanut Suomesta maahantulokiellon koko Schengen-alueelle, niin voidaanko näissä kuulutuksissa käyttää sormenjälkiä, jotta tunnistetaan tuolla jossain muualla Schengen-alueella tavattu ulkomaalainen, jonka kohdalla epäillään, että hänellä ei ole oikeutta olla Schengen-alueella. Ja mitä valiokunta on saanut tietää sisäministeriön kautta? ”Tiedossa ei ole sellaista toista jäsenvaltiota,” — siis tiedossa ei ole sellaista toista jäsenvaltiota, mutta sitten se kuitenkin jatkuu: ”mutta varmistettua ajantasaista tietoa käsittelyrajoituksista ei ole saatu kaikista jäsenvaltioista.” Eli niistä muista jäsenvaltioista ja niistä Schengen-alueen muista valtioista, joista on saatu tietoa siitä, estääkö kansallinen lainsäädäntö tässä ulkomaalaisvalvonnassa näiden ulkomaalais-sormenjälkien käyttämisen ja estyykö siten sen seurauksena näiden käyttäminen SIS-kuulutuksissa muissa jäsenvaltioissa kuin Suomessa, valiokunnan tieton on, että ei esty. Siis missään muussa jäsenmaassa kuin Suomessa ei valiokunnan saaman tiedon mukaan ole tällä tavoin kireästi tulkitsemalla estetty näissä maahantulokieltokuulutuksissa ja palauttamiskuulutuksissa käyttämästä maahanmuuttohallinnon kansallisiin tietokantoihin tallennettuja biometrisiä tietoja SIS-asetuksissa.

Eli suomeksi sanottuna: Kun ulkomaalaisen sormenjäljet Suomessa ovat ulkomaalaishallinnon rekistereissä ja sitten annetaan tähän liittyvä, siis ulkomaalaisvalvontaan Schengen-alueella liittyvä, SIS-kuulutus, niin muissa maissa siihen saadaan laittaa tietysti nämä sormenjäljet, mutta, kappas vaan, Suomessa perustuslaki muka — sanon ”muka”, koska en alkuunkaan hyväksy tätä tulkintaa — estää tämän.

No, missä siis ei Suomen mukaan saa käyttää näitä — tai miksi, kysytään mieluummin näin: miksi me emme saa laittaa näihin Schengen-alueelle tulevaan maahanmuuttoon liittyviin ja alueelle saapumiskieltoihin liittyviin kuulutuksiin näitä sormenjälkiä?

Tämän problematiikan valiokunta avaa mietinnön sivulla 21, ja esitänpä pitkän sitaatin:

”Ulkomaalaislain nojalla kerätyt tiedot poliisin rekisterissä: Valiokunnan saamassa selvityksessä on korostettu tarvetta luovuttaa ulkomaalaislain 131 §:ssä tarkoitettuja biometrisiä tietoja maahantulo- ja palauttamiskuulutuksiin.” Siis me ollaan saatu selvitystä, että näitä pitäisi voida luovuttaa. ”Tietojen luovuttaminen on kuitenkin hallituksen esityksessä arvioitu käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteen valossa mahdottomaksi.” Siis käyttötarkoitussidonnaisuuden periaate, joka tässä on nostettu tämmöiseen epäjumalan asemaan, tarkoittaa sitä, että tietoja ei saa käyttää muuhun käyttötarkoitukseen kuin siihen, mihin ne on kerätty. Mutta tässähän nämä tiedot on kerätty ulkomaalaisvalvontaan, niin miksei niitä saa käyttää toisessa maassa tapahtuvaan ulkomaalaisvalvontaan?

Tähän valiokunta vastaa seuraavasti: ”Tietojen alkuperäinen käyttötarkoitus vastaisi ulkomaalaislain 131 §:n 1 momentissa säädettyjä käsittelytarkoituksia, mutta koska SIS-järjestelmään tallennettuihin tietoihin voidaan SIS-asetusten perusteella tehdä hakuja myös rikostorjuntaa varten, tietojen käyttömahdollisuus laajenisi erityisesti vakavien rikosten osalta sellaisiin rikoksiin, joilla ei ole perustuslakivaliokunnan edellyttämää kiinteää yhteyttä tietojen alkuperäiseen ulkomaalaislain mukaiseen käsittelytarkoitukseen.” Eli miksi

Pöytäkirjan asiakohta PTK 78/2022 vp

emme saa antaa näitä sormenjälkiä, jotka on otettu ulkomaalaisvalvontaa varten? Miksi emme tämän käyttötarkoitussidonnaisuusperiaatteen mukaisesti saa antaa niitä toiselle maalle, jotta se voisi käyttää niitä ulkomaalaisvalvontaan, jotta joku sellainen, joka on saanut maahantulokiellon Schengen-alueelle, voisi jäädä kiinni, kun sormenjälkiä vertailaan? No siksi emme voi, kun on se vaara, että tämä toinen maa käyttää näitä sormenjälkiä myös vakavien rikosten torjuntaan.

Haluatteko, että luen uudestaan tämän kohdan? Tämähän tuntuu niin uskomattomalta, että voisin ymmärtää, jos täällä haluttaisiin, että luen uudestaan — mutta kukaan ei näköjään halua. Siis me emme voi antaa näitä sormenjälkiä, koska on olemassa se vaara, että tämä toinen maa käyttää näitä sormenjälkiä vakavien rikosten torjuntaan, selvittämiseen, rosvojen kiinni saamiseen, rosvojen saattamiseen vastuuseen tekemistään hirvittävästä rikoksista. Siksi me emme voi antaa. Tällainen on muka meidän perustuslaki. Pitäisikö tässä nyt itkeä vai nauraa? Tämähän on aivan järjetöntä.

Lopuksi, herra puhemies, esimerkki, mihin nämä meidän Suomen tulkinnot johtavat: Näissä SIS-kuulutuksissa ei ole pelkästään kyse rikollisten kiinni saamisesta ja rikosvastuuseen vetämisestä, vaan kyse on esimerkiksi siitä, että jotain haavoittuvassa asemassa olevaa henkilöä, suomalaista ihmistä tai Suomessa olevaa ihmistä, lähdetäisiin viemään Euroopan läpi, vaikkapa Afrikkaan nuorta tyttöä, jotta hänen sukuelimensä siellä silvottaisiin. Hallitus lähti siitä, että tällaisessakaan tilanteessa ei voitaisi antaa tämän tytön sormenjälkiä, jotka helpottaisivat tämän kauhistuttavan teon estämistä joissakin tilanteissa. Miksi hallitus lähti tästä, ettei voitaisi edes tässä tilanteessa antaa tämän tytön sormenjälkiä, jotka meillä täällä Suomessa ovat? Miksi hallitus lähti tästä? No siksi, kun hallituksen esityksessä katsottiin, että Suomen perustuslakivaliokunnan omaksumat tulkinnot tästä käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteesta tarkoittavat, että ei voida käyttää, kun eihän näitä sormenjälkiä oltu tietysti otettu sitä varten, että estetään sukuelinten silpominen, ja hallitus esitti, että ei voida käyttää.

No, hallintovaliokunnassa olimme tietysti sitä mieltä, että haavoittuvassa asemassa olevaa ihmistä, jota viedään silvottavaksi tai ihmiskaupan uhriksi, koskevia sormenjälkiä hänen pelastamiseksi, auttamiseksi tietysti pitäisi voida käyttää. Ja niinpä perustuslakivaliokunta muutti doktriiniaan. Eivät nämä ole Jumalan sanaa. Se muutti doktriiniaan, ja vastoin hallituksen esitystä se laajensi tulkintaa niin, että saa käyttää niitä sormenjälkiä, jotka on otettu tästä haavoittuvassa asemassa olevasta henkilöstä, jota ollaan viemässä tuolla pitkin Eurooppaa, jotta hänelle tehdään pahaa. Mutta hallintovaliokunta ei tyytynyt tähän, vaan hallintovaliokunta oli sitä mieltä, että tämän ihmisen pelastamista helpottaisi se, jos myös sen toisen ihmisen, yleensä aikuisen, joka vie tätä uhriksi joutunutta ihmistä, sormenjäljet voitaisiin laittaa SIS-kuulutukseen. Se helpottaisi tämän tekeillä olevan rikoksen tai kauhistuttavan menettelyn estämistä.

Mutta mitä tältä osin totesi perustuslakivaliokunta suuressa viisaudessaan? Huom. Kun puhun perustuslakivaliokunnasta, tarkoitan tietysti perustuslakivaliokunnan kuuntelemia akateemisia asiantuntijoita, koska ei kai kukaan kuvittele, että perustuslakivaliokunnan jäsenet pystyisivät tai heillä olisi mitään mahdollisuuksia sukeltaa tähän problematiikkaan niin syvälle kuin näillä valiokunnan käyttämillä asiantuntijoilla on mahdollisuus. Mitä perustuslakivaliokunta sanoi tästä? Sivu 24: ”Asiantuntijakuulemisessa turvallisuusviranomaiset ovat pitäneet ulkomaalaislain 131 §:n nojalla poliisin rekisteriin tallennettujen biometrinen tietojen käyttöä rikostorjuntatarkoituksiin tarpeellisenä.” Tämä 131 § on ulkomaalaisista otetuista sormenjäljistä. Sitten tulee: ”Perustuslakivaliokunnan säätämisjär-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 78/2022 vp

jestystä koskeva huomautus tarkoittaa kuitenkin käytännössä sitä, ettei tässä yhteydessä ole mahdollista säätää kyseisten tietojen käyttämisestä SIS-kuulutuksiin edes silloin, kun esimerkiksi lasta kuljettava henkilö on syylistynyt tai hänen epäillään syylistyneen esimerkiksi lapsikaappaukseen tai törkeään ihmiskauppaan, jonka uhrista on tehty SIS-poliisiyhteistyöasetuksen 32 artiklan mukainen kadonneita ja haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä koskeva kuulutus.”

Voiko tämä olla totta? Hallintovaliokunta haluaisi auttaa tätä uhria, haluaisi, että sen lisäksi, että perustuslakivaliokunta nyt muutti doktriiniaan siltä osin, että jos tämän haavoittuvassa asemassa olevan uhrin sormenjäljet löytyvät täältä ulkomaalaisrekisteristä, ne voidaan laittaa eteenpäin — tämän lisäksi, jotta tätä uhria voitaisiin auttaa ja hänet pelastaa tällaiselta mahdolliselta hirvittävältä teolta tai joutumiselta ihmiskaupan uhriksi, joka on myös hirvittävää — myös tämän saattajana olevan henkilön sormenjäljet esimerkiksi silloin, kun lasta kuljettava henkilö on syylistynyt tai hänen epäillään syylistyneen esimerkiksi lapsikaappaukseen tai törkeään ihmiskauppaan, voitaisiin antaa. Siis ihmisestä, joka on syylistynyt tai jonka epäillään syylistyneen esimerkiksi lapsikaappaukseen tai törkeään ihmiskauppaan, perustuslakivaliokunta kuitenkin sanoi, että näin ei voida toimia, eikä sanonut sitä muuten vain, vaan se oli säätämisyhteistyöehtona, että jos te menette, hallintovaliokunta, näin säätämään, niin se on vastoin Suomen perustuslakia. No, tietystikään hallintovaliokunta ei silloin voinut näin säätää.

On se hienoa, että meillä on tällainen perustuslakitulkinta, joka tällä tavoin suojaa ihmisten tärkeimpiä perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia. Perustuslakivaliokunta kyllä — ja tässä ymmärtääkseni edustaja Vestman on tehnyt tosi hyvää työtä perustuslakivaliokunnassa —, ja se pitää rehellisesti sanoa, antoi sen verran periksi, että perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan, että mikäli tällainen laajennus valmisteltaisiin huolellisesti hallituksessa ja otettaisiin kaikki näkökohdat ja vaikutusarviot huomioon hyvin perusteellisesti, niin silloin ehkä saattaisi olla niin, että perustuslakivaliokunta voisi hyväksyä jopa tässä tarkoitettujen kuljettajien tai saattajien sormenjälkien käyttämisen. Mutta perustuslakivaliokunta nimenomaan totesi, että hallintovaliokunta itse ei saa tätä tehdä vaan se pitää tehdä hallituksessa.

Kuten sanoin: milloin tämä hulluus loppuu?

Yleiskeskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi hallituksen esitykseen HE 35/2021 vp sisältyvien 1.—3. lakiehdotuksen sisällön mietinnön mukaisena. Eduskunta hyväksyi valiokunnan mietinnössä ehdotetun uuden, 4. lakiehdotuksen sisällön mietinnön mukaisena. Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely päättyi.